خبر

انتشار برگ‌هایی از زندگی شهید رجایی

کتاب «بادیه‌فروش» با مصاحبه غلامعلی رجایی و بازنویسی مجید قاسم راهی بازار نشر شد.

این کتاب همزمان با ایام شهادت شهید محمدعلی رجایی و هفته دولت به‌تازگی توسط انتشارات شهید کاظمی و مؤسسه فرهنگی خاکریز ایمان و اندیشه تهیه و منتشر شده است.

در ۲ مرداد سال ۱۳۶۰، پس از عزل ابوالحسن بنی‌صدر، دومین انتخابات ریاست جمهوری برگزار شد و شهید رجایی در رقابت با علی‌اکبر پرورش، عباس شیبانی و حبیبا... عسگراولادی مسلمان، توانست پیروز و دومین رئیس‌جمهور ایران شود. مراسم تنفیذ او توسط امام خمینی (ره) برگزار شد.

شهید رجایی در تاریخ ۸ شهریور سال ۱۳۶۰ و در ساعت ۱۴ و ۳۰ دقیقه از اتاق کارش خارج شد و به محل جلسه فوق‌العاده دولت رفت. در ساعت ۱۵ صدای انفجار مهیبی از ساختمان نخست‌وزیری به گوش رسید، در این انفجار او و شهید محمدجواد باهنر به شهادت رسیدند.

کتاب بادیه‌فروش که در ۱۰۰ صفحه و قیمت ۳۰ هزار تومان عرضه شده، برگ‌هایی از این اتفاقات و بخش‌های دیگر زندگی شهید محمدعلی رجایی را روایت می‌کند و در آن خانواده، دوستان و همکاران او، خاطراتی از زندگی و شخصیت این شهید عزیز را بیان می‌کنند.

به مناسبت هفته دولت تجربیات «شیخ‌الرئیس» پیرامون خصوصیـ

دولت ایرانی درکار

امام حاکم بر حکیم

امیرحسین فلاح
نویسنده

زندگی در اجتماع و اجتناب از تنهایی مفرط از ابتدای خلقت انسان از خصوصیات زیست او بوده‌است. از نگاه ارسطو، انسان جانوری است شهرسرشت؛ پناهگاه و مأمنی که هیچ‌گاه برای انسان فارغ از مشکلات و مصائب نبوده‌است. معضلاتی چنان کهنه و گویا حل‌ناشدنی که بسیاری از گشایش آنها ناامید شده و اداره مطلوب آن را ناممکن می‌پندارند اما در اجتماع هر روزگاری همواره متفکرینی زیسته‌اند که در اندیشه‌های خود، جهانی از ایده‌ها را همچون گنجی با خود داشته‌اند. ایده‌هایی شاید دست‌نیافتنی که اگر شرایط تحقق آن فراهم بود می‌توانست نجات‌دهنده بشریت باشد. از این رو این جماعت فرهیخته در جست‌وجوی به‌وجودآوردن مدینه‌ای برآمدند که بتواند برای مشکلات کهن اجتماعات بشری نسخه‌ای تازه بپیچد با اسم و رسم «آرمان‌شهر!».

ابوعلی حسین‌بن‌عبدا... بن‌حسن بن‌علی بن‌سینا، مشهور به ابوعلی‌سینا(۴۱۶ـ۳۵۹ خورشیدی/۱۰۳۷ـ۹۸۰ میلادی/۴۲۸ـ۳۸۰ قمری) حکیم و دانشمند نامدار ایرانی در عرصه پزشکی، علاوه بر خدمات علمی و اندیشه‌ای‌اش، دوره‌ای موثر را در دربار دیلمیان به وزارت و انجام امور دولت مشغول بوده‌است. روزگاری که هرچند برای او سرشار از مشقت و آشفتگی بود اما تجربه‌ای که عایدش کرد تاثیری به سزا در تاملات او در ارتباط با جامعه و حکومت داشت.

ابن‌سینا همچون ارسطو باور دارد که سعادت انسان همواره در اجتماع حاصل می‌شود. اگرچه در طرح‌ریزی برای برپایی جامعه همچون اسلاف خردمند خود تجربه‌های دولتمردان موفق پیشین را تجمیع می‌کند و راه سعادت را در پیروی از شریعت و حکمتی می‌داند که پیشتر هم پابرجا بوده‌است.

در مطلب پیش‌رو با استناد به مکتوبات «پدر تاریخ ادبیات ایران»، دکتر ذبیح ا... صفا در باب اندیشه‌های مدنی ابن‌سینا و همچنین وام‌گیری از سلسله‌پژوهش‌های زنده‌یاد پرویز اذکایی (پژوهشگر تاریخ، جغرافیا، زبان و فرهنگ همدان) پیرامون «دادشهر»، کلیتی از اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی روزآمد این چهره بزرگ تاریخ اندیشه، علم و حکمت ایران را در باب مدینه‌فاضله، بسترهای اندیشه سیاسی ـ مدنی وی، تأثیرپذیری‌اش از اندیشمندان پیش از خود، توجهش به اصول مذهب شیعه و حکمت ایرانی ـ شرقی و نظرات او پیرامون خصوصیات و اختیارات حاکم، وظایف فرمانروا و مردم در اداره شهر را مرور می‌کنیم.

درباب مدینه‌فاضله

ایده و واژه Utopia (آرمان‌شهر) کلمه‌ای است که بسیار متاخرتر از واژگان شرقی و به سال ۱۵۱۶ توسط تامس مور در کتابی به همین نام، برای توصیف یک نظام سیاسی آرمانی و بی‌نقص استفاده شد، هرچند که دامنه کاربرد اصطلاح «آرمان‌شهر» از مباحث سیاسی ـ اجتماعی فراتر رفته‌است.

اما بسیار قبل‌تر تقریبا تمام اندیشمندان بزرگ تاریخ بشر، از پیامبران الهی همچون زرتشت گرفته تا افلاطون و ارسطو و تا بعد از روزگار آنها و تا همین اکنون، بسیاری از نویسندگان و اندیشمندان معاصر (هرچند که بزرگ نباشند) مستقیم یا غیرمستقیم در پی طرح‌ریزی جامعه‌ای آرمانی هستند تا مشکلات کهنه‌ای که بشریت با آن سروکار دارد را پاسخ گویند و سعادت یا دست‌کم رنج کمتر را برای مردمان به ارمغان آورند. به‌همین جهت اولیا و اندیشمندان بزرگ تاریخ یا رساله‌ای مختص همین موضوع دارند یا اگر در این باب کتاب یا رساله‌ای مستقل نداشته باشند، در مکتوبات سیاسی ـ مدنی آنان، بازتاب این ایده نمود پیدا کرده‌است.

شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا، فیلسوف و اندیشمند بزرگ ایرانی از این گروه است. او به مانند «جمهور» و «قوانین» افلاطون یا «سیاست» ارسطو تجمیع جامعی از خود به جا نگذاشت اما از آنجاکه در دولت‌ها دستی بر امور سیاسی داشت و به مقام وزارت مشغول بود، طبیعتا اندیشه‌های خود را در باب سیاست و مدنیت مکتوب کرده‌است.

کتاب‌هایی که می‌توان رد پای اندیشه‌های سیاسی و مدنی ابن‌سینا را در آنها دنبال کرد عبارتند از:

«رساله‌الارزاق» که در بیان حکمت تقدیر مردم در رزق و تفاوت آنها در روزی است.

دیگری «رساله(فی)تدبیرالعسکر» که به سیاست عملی در تدبیر شهر مربوط می‌شود

و در آخر به‌عنوان مهم‌ترین مرجع در باب نگره‌های سیاسی و مدنی ابن‌سینا، کتاب «الشفاء» را می‌توان نام برد که در چهار فصل آن «فی‌الخلیفه‌والامام»، «فی‌اثبات‌النبوه»، «فی‌العبادات» و «فی‌عقدالمدینه» به بسط اندیشه‌های خود در باب مدینه‌فاضله‌اش پرداخته‌است.

بسترهای اندیشه سیاسی ـ مدنی بوعلی

ابن‌سینا در درجه اول از محیط اجتماعی زمانه خویش (پایان سده چهارم وآغاز سده پنجم هجری) سپس رویدادهای سیاسی، اجتماعی و دینی حاکم بر ایران و همچنین جهان اسلام، بسیار متاثر بوده‌است. محیطی که ابن‌سینا با آن در ارتباط بوده در بستری دینی و سیاسی تعریف می‌شود. از وجهه دینی، عقاید وی در دامان شیعه پرورده شد، از این‌رو حضور ارکان مذهب شیعه در اندیشه‌های سیاسی او کاملا مبرهن است.

از منظر اوضاع سیاسی نیز می‌دانیم که ایران روزگار ابن‌سینا به دولت شهرهایی بخش شده و در هر یک از آنها امیری فرمان می‌رانده و میان ایشان همواره جنگ‌ها و کشمکش‌های سختی در جریان بوده‌است. (دراین دوره پریشانی‌های سیاسی و نظامی ایران ناشی از ضعف روزافزون امیران آل‌بویه و فزونی قدرت غزنویان در شرق و شمال ایران بود) ابن‌سینا درعین این‌که گاهی وزارت بعضی از این دولت‌شهرها را ازامیران به‌عهده می‌گرفت، میان آنها رفت وآمد داشت ازهمین رو با خطرهایی نیز روبه‌رو می‌شد. (فرمانروایی شمس‌الدوله در همدان به سبب وزارت شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا در تاریخ شهرت یافت. با وجود این وزارت بالنسبه کوتاه برای پورسینا جز تحقیر و آزار و دوری از مطالعه و تفکر حاصلی نداشت (زرین‌کوب، روزگاران،۴۴۹). در این مدت افراد بسیاری بر او شوریدند وقصد کشتن او را کردند تا جایی که یک بار اجبارا به مدت ۴۰ روز در خانه یکی از دوستانش پنهان شد تا آشوب بخوابد.

> فرمانروا نباید هیچ آدمی را بیکاره بگذارد و در قدم نخست باید بیکاران را از شهر راند یا به کارورزی در پیشه‌ای مشغول کرد

پس از مرگ شمس‌الدوله دیلمی و جانشینی سماءالدوله، تاج‌الملک، وزیر کرد آل‌بویه متوجه مکاتبات بوعلی با علاءالدوله، حاکم اصفهان از آل کاکویه می‌شود و چهار ماه او را در قلعه فردجان زندانی می‌کند ـ بوعلی رساله عرفانی «حی بن یقظان» را در آنجا نوشت ـ تا آن که علاءالدوله بر حکومت همدان مسلط می‌شود و بعد از آن ابن‌سینا به طورناشناس و در لباس مبدل صوفیان از قلعه گریخته به اصفهان رفته و پس از آن همراه علاءالدوله به همدان برمی‌گردد و تا پایان عمر در آنجا زندگی می‌کند. (دربار علاءالدوله محمد، مشوق امرا و دانشمندان بود و ابن‌سینا تا هنگام مرگ وزارت او را داشت. دانشنامه علایی نوشته ابن‌سینا به علاءالدوله تقدیم شده‌است).

ازاین ماجراها می‌توان دریافت که در آن روزگار زندگی برای او امنیتی نداشته، جنگ‌ها پیوسته و آسایش دسترس ناپذیر بوده، چندان که زندگی او را غارت کرده و برخی به او خیانت می‌ورزیدند همین امر موجب می‌شود که ابن‌سینا بر دزدان و بیکارگان کینه بورزد و از این آفت اجتماعی در مواضع سیاسی خود سخن بگوید.

از دید او دولت به مانند فیلسوفان پیشین «دولت‌شهر» است هر چند او آشکارا از این اندیشه سخن نگفته اما دائم از مدینه یاد کرده و سخن از دولت‌های پهناور را کنار گذاشته و تجربه رضایت‌مندانه از زندگی همراه با امیران شهرهای ایران، سبب شده که دولت شهر را بر امپراتوری ترجیح دهد. همچنین باید اذعان کرد ابن‌سینا شخصیتی است که در پیشه یک وزیرهمچنان خلق وخوی طبابت خود را حفظ کرده، بی آن‌که به علوم سیاست بی‌توجه باشد؛ از این‌رو به عنوان یک پزشک که در اندیشه حفظ تندرستی است و هم به مثابه وزیران که می‌کوشند نظام دولت را حفظ کنند، نه این که آن را براندازند و دگرگون سازند، وابستگی به سنت‌های زمانه‌اش را عیب نمی‌شمارد آن هم در حالی که این وابستگی در فلسفه او نکوهیده نیست، زیرا این فلسفه، خردگرا و فایده جویانه است؛ درعوض ابن‌سینا پالایش جان را از اشکال وابستگی به‌عنوان راه حل پیش رو می‌نهد تا آن که فرازمندی به‌دست آید و چهره زیبایی در آن پیدا شود.

پیشگیری درواقعیت از اندیشمندان پیشین

فارابی نقش به‌سزایی در آشنایی و فهم ابن‌سینا از اندیشمندان بزرگ یونان مانند افلاطون و ارسطو داشته‌است، چنانچه شیخ‌الرئیس خود اذعان می‌کند که پس از۴۰ بار خواندن رساله مابعدالطبیعه ارسطو، چیزی ازآن نمی‌فهمد تا زمانی که با خواندن کتاب «اغراض مابعدالطبیعه ارسطو» از فارابی، توانست آن را درک کند. از تاریخ تالیف ومحتوای آثار این دو اندیشمند پیداست که ابن‌سینا از طریق کتاب «آراء اهل مدینه فاضله» فارابی با اندیشه‌های سیاسی افلاطون و ارسطو آشنا شده و تاثیر پذیرفته‌است.

مدینه فاضله فارابی «خدایی» یا یک «خداشهر» است و به همین سبب به اثبات موجود نخست به‌عنوان مجری و حاکم این آرمان‌شهر پرداخته تا به انسان و قوای نفسانی او می‌رسد که چگونه از خرد عملی (عقل فعال) صورت می‌پذیرد؛ بدین‌سان وی زمینه نگره رئیس و حاکم مدینه فاضله را فراهم می‌کند. حاکم در این تعریف واجد شش شرط است:

۱ـ فیلسوف ۲ـ دین نگهدار ۳ـ نیکو دریافت ۴ـ نیک روش ۵ـ سخنور و ۶ـ جنگجو است.

پس از آن انواع مدینه‌های «جاهله» و «ضاله» (گمراه‌شهر) و (نادان شهر) را توصیف می‌کند و بعد به تشریح «آرمان‌شهر» خود می‌پردازد.

اما فرق میان شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا و فارابی این است که در اندیشه ابن‌سینا هرگز یک مدینه خیالی و اتوپیا مانند آرمان‌شهری که فارابی پنداشته، متصور نیست، بلکه یک مدینه واقعی را می‌پندارد که رئیس آنجا برای مردم احکامی عملی وضع می‌کند که پیروی از آنها در عبادت‌ها و معامله‌های‌شان واجب است. با این حساب می‌توان دریافت که اندیشه سیاسی او کمتر از فارابی رها و آزاد است، ولی بازگوکننده راستین روح زمانه خود بوده‌است.

توجه به اصول مذهب شیعه و حکمت ایرانی ـ شرقی

چنانچه گفته شد، مذهب شیعه تاثیرات فراوانی بر دیدگاه‌های سیاسی و مدنی ابن‌سینا به جای گذاشته‌است. یکی از پیامدهای تاثر ابن‌سینا از مذهب شیعه، اعتقاد وی به حکومت «امام» و جانشینی است. از طرفی باید توجه داشت که باور به جایگاه «پیشوا»، باوری بسیار کهن و گویا بی‌زوال از ایران‌باستان است، باور به رهبر فرمند (charismatic leader) چه در عرصه حکمت نظری ایرانی ـ شرقی، چه در حکمت خواص و چه در حوزه فلسفه سیاسی ـ عملی که در آن روزگاران بسیار بیش از امروز کارکرد اجتماعی و اهمیت داشته‌است، از ایران‌باستان جایگاهی در اصول حکومتی تشیع یافته‌است و ابن‌سینا هم از حکمت شرقی و اصول نظری و عملی آن آگاه بوده، هم از اصول رویکرد شریعت اسلامی و مبانی تشیع پیروی کرده و هم به دانش و حکمت ایرانی ـ شرقی وفادار مانده‌است؛ چنانچه در فصل «خلیفه و امام و وجوب فرمانبری از این دو» از کتاب شفاء، می‌گوید: «اگر با آن فضیلت‌ها در امام، حکمت نظری هم گردآید نیکبختی است و اگر با اینها ویژگی‌های پیامبری همراه باشد که وی خدا ـ انسان بوده و نیایش او را رواست.» این خداگونگی پیشوا ـ سرور شایسته‌ای که از عنایت خدایی برخوردار است و بهره‌ور از ویژگی‌های پیامبری است، با عناصر دستگاه فلسفی او (عقل‌های دوازده‌گانه) هم‌راستاست و فرمانروایی خدایی در مدینه زمینی او با سلطه «خرد نخستین» یا همان «عقل اول» برابر است.

خصوصیات و اختیارات حاکم

در نظر ابن‌سینا فرمانروای شهر همانند سری است که بدن را هدایت می‌کند و از همین رو باید بر تمام امور ناظر و حاکم باشد، یعنی قدرت و اختیار کامل دارد، بنابراین در نظر او و آنچنان که فارابی می‌اندیشد، حاکم راستین مدینه فاضله شخصی است برخوردار از عنایت الهی و همتراز با خرد نخستین که بر آن چیره است.

اما تفاوت میان فارابی و ابن‌سینا آن است که فارابی در طرح‌ریزی مدینه فاضله‌اش به سوی خرد و فلسفه گراییده، متاثر از افلاطون که ایده حکومت فیلسوفان (فیلسوف شاه) را پیش می‌نهد، فارابی نیز ایده «حکیم حاکم» را دنبال می‌کند. ابن‌سینا همچون فارابی معتقد است که حاکم راستین در هر شرایطی باید مطابق با خرد کنشگر (عقل فعال) بیندیشد و عمل کند. اما تفاوت این دو از آنجا آغاز می‌شود که برخلاف فارابی، ابن‌سینا در طرح خود بیشتر گرایش به سوی شریعت و اجتماع نشان می‌دهد و در مقابل ایده «امام حاکم» را دنبال می‌کند، آن هم از این‌رو که مدینه فاضله شهری است که سزاست فرمانروای آن دارای حق خداوندی در حکمرانی باشد و این حقانیت از مذهب شیعه که

گوگل در گرامیداشت هزار و سی‌و هشتمین زادروز ابوعلی سینا در تاریخ ۱۶ مرداد ۱۳۹۷ با ارائه این طرح لوگوی خود را تغییر داد

قاب

مجید مظفری در «بنگاه تئاترال»

هادی مرزبان نمایش «بنگاه تئاترال» نوشته علی نصیریان را نیمه اول مهر امسال و با حضور چهره‌های پیشکسوت تئاتر از جمله مجید مظفری در پردیس تئاتر شهرزاد روی صحنه می‌برد.

آن‌طور که این کارگردان باسابقه تئاتر در گفت‌وگو با مهر اشاره کرد، به جز مظفری، بازیگرانی چون علی فتحعلی، داوود فتحعلی‌بیگی، رسول نجفیان، هادی عطایی، کوروش رخشنده، آیه قبادیان، محمدرضا حسینی، سامان تیرانداز، مهرداد ابریشم‌کار، نگار مقدسی، حاتم میرزایی، آرزو صرافی، نازنین ثمر، زهره رستگارمقدم، لیدا معتمد و مریم حسینی در بنگاه تئاترال بازی می‌کنند. مرزبان را در تئاتر بیشتر به عنوان کارگردان نمایشنامه‌هایی به قلم اکبر رادی می‌شناسیم.

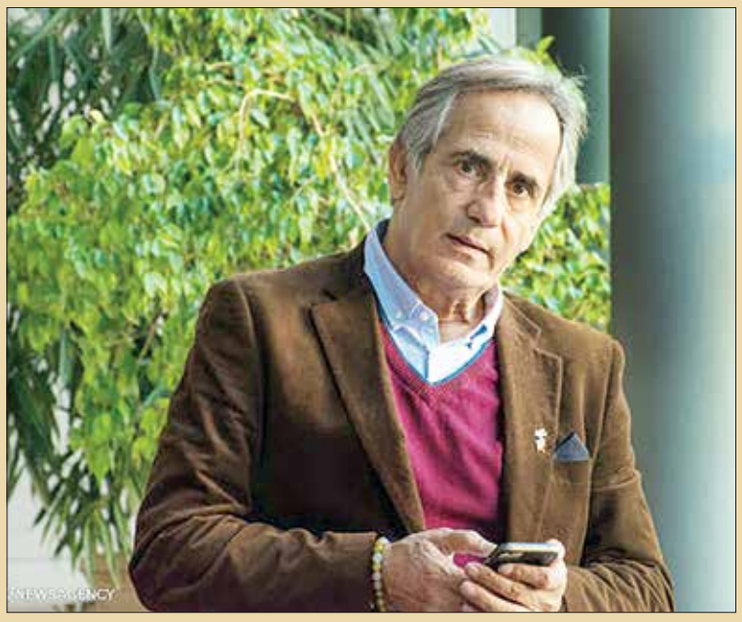

رویداد

رمضانی، دبیر سی‌ویکمین هفته کتاب شد

یاسر احمدوند، معاون امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با صدور حکمی علی رمضانی، مدیرعامل خانه کتاب و ادبیات ایران را به‌عنوان دبیر سی و یکمین دوره هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران منصوب کرد. مشروح حکم احمدوند به این‌ترتیب است: «با استعانت از خداوند متعال؛ نظر به مراتب شایستگی‌ها، تعهد انقلابی و سوابق مدیریتی جنابعالی به موجب این حکم به عنوان «دبیر سی‌ویکمین هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران» منصوب می‌شوید. امیدوارم در راستای اهداف دولت مردمی با هم‌افزایی و بهره‌گیری از همه ظرفیت‌ها و تعاملی سازنده با صاحب‌نظران، نهادها و سازمان‌ها نسبت به ارتقای کیفی و کمی فعالیت‌های مرتبط، برنامه‌ریزی و اقدام کنید. دوام توفیقات جنابعالی را از خداوند منان خواستارم.»

علی رمضانی فارغ‌التحصیل کارشناسی و کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی از دانشگاه تهران است. مسئول بسیج دانشجویی دانشگاه تهران و علوم پزشکی تهران، سردبیری ماهنامه زمانه، عضو شورای سیاستگذاری دومین دوسالانه کارتون کتاب و عضو شورای سیاست‌گذاری مجله سروش هفتگی از جمله مسئولیت‌ها و فعالیت‌های رمضانی بوده‌است.

قفسه کتاب

تجدید چاپ ۲ کتاب درباره ائمه معصومین

«۱۰قصه از امام زمان(عج)» به روایت فریبا کلهر و رمان «مسافر هشتم» اثر مژگان شیخی به همت مؤسسه قدیانی تجدید چاپ شدند.

کتاب ۱۰قصه از امام زمان (عج) با تصویرگری سیدحسام‌الدین طباطبایی برای بار چهارم به چاپ رسید. این قصه‌ها قبلا به صورت تک جلدی هم به چاپ رسیده بودند. عناوین۱۰قصه زیبا از زندگی مبارک آن حضرت در این کتاب عبارتند از: نرگس خاتون در راه است، بانویی به نام ملیکه، خواستگاری، بمان حکیمه، خبری که راست بود، جعفر دروغگو، سه‌شنبه، دلتنگ، اولین رابط، آخرین رابط. ۱۰قصه از امام زمان (عج) را کتاب‌های بنفشه (واحد کودک و خردسال انتشارات قدیانی) در قطع رحلی و در تیراژ ۱۱۰۰ نسخه با قیمت ۲۲۰ هزار تومان روانه بازار کتاب کرده است. رمان مسافر هشتم، اثر مژگان شیخی هم برای بار سیزدهم به چاپ رسیده است. مسافر هشتم که گوشه‌ای از زندگی حضرت امام رضا(ع) را روایت می‌کند، از سوی مؤسسه انتشارات قدیانی در ۱۲۷ صفحه و با قیمت ۵۰هزار تومان منتشر شده است.